Charakterystyka sylwetki i zainteresowań uczestników turystyki birdwatchingowej w Polsce

Jarosław Skłodowski, Aleksandra Jurkowska

ARTYKUŁY / ARTICLES

Abstrakt. Ponieważ nie powstało do tej pory wiele prac, które scharakteryzowałyby sylwetkę i zainteresowania uczestnika turystyki birdwatchingowej, dlatego podjęto za pomocą wywiadu ankietowego badania zmierzające do realizacji takiego celu. Respondenci wraz z początkiem zainteresowania ptakami prawie jednocześnie zaczynają je obserwować, a dopiero kilka lat później fotografować. Podczas obserwacji wykorzystują ponad 16 różnego rodzaju sprzętów. Liczba ta jest tym większa, im wyżej wykształceni są respondenci. Podczas obserwacji wykonują szereg innych czynności, tym więcej, im wyżej są wykształceni oraz im więcej wykorzystują sprzętu. Większość respondentów nie chce rozbudowy infrastruktury w miejscach obserwacji ptaków. Zrobione zdjęcia wykorzystywane są głównie do własnych potrzeb, publikacji w Internecie i w konkursach fotograficznych. Respondenci najbardziej do obserwacji ptaków preferują jeziora i teren otwarty, a najmniej góry i rzeki.

Słowa kluczowe: turystyka ornitologiczna, sprzęt, zainteresowania.

Abstract. Profile and interests of bird-watching tourists in Poland. Not many studies have been carried out so far to characterize bird-watching tourists and their interests. The present study gains the insight into those matters by analyzing the results of a survey. According to the respondents, their interest in birds initially resulted in bird watching and only after a couple of years also in taking photos of birds. Bird watching involved deploying more than 16 various pieces of specialist equipment. The higher the level of education of the respondents, the more pieces of equipment they deployed. Bird watching was connected with undertaking a number of tasks. The number of tasks performed was higher in the case of the respondents with a higher level of education and those deploying higher number of the pieces of equipment. A majority of the respondents did not want an extension of the infrastructure available at bird watching sites. Photos taken by bird watchers were mainly for personal collections, posting on the Internet and as photography contest entries. According to the respondents, lakes and open spaces were the most popular bird watching sites, while mountains and rivers were the least popular.

Keywords: ornithology, additional equipment, interests

Wstęp

Badania turystyki birdwatchingowej skupiają się najczęściej wokół aspektów ekonomicznych (Kerlinger 1993; Measells, Grado 2010). Dlatego znalezienie prac dotyczących kwestii podstawowych dla tego rodzaju turystyki jest stosunkowo trudne. Niektóre takie zagadnienia ukazali Anderwald (2007), Janeczko i Anderwald (2011), Jorgensen et al. (2015), jednakże w dalszym ciągu istniej pewien niedosyt informacji. Było to bodźcem do przeprowadzenia badań ankietowych turystyki birdwatchingowej w Polsce. Interesowało nas zdobycie informacji nie tylko o wykształceniu czy miejscu zamieszkania turysty ornitologa, ale również o długości okresu zainteresowania, używanym sprzęcie, wykonywanych czynnościach, czy wreszcie opinii na temat użyteczności infrastruktury turystycznej na obszarach obserwacji ptaków.

Podejmując badania postawiliśmy dwa cele: (1) określenie profilu współczesnego obserwatora ptaków i (2) wskazanie preferencji obserwatorów wobec ewentualnej infrastruktury, z której mogą korzystać osoby uprawiające birdwatching w Polsce. Postawiliśmy też hipotezę, że długość okresu zainteresowania obserwacją ptaków oraz poziom świadomości ekologicznej wpływa na niektóre czynności podejmowane przez turystę ornitologa.

Materiał i metody

Do badań zastosowaliśmy sondaż diagnostyczny przy użyciu kwestionariusza ankiety skierowanego przez Internet wyłącznie do osób związanych z birdwatchingiem: członków Klubu 300, uczestników tematycznych forów internetowych, osób udzielających się na oficjalnej polskiej stronie dla obserwatorów ptaków (birdwatching.pl), osób na stronach zrzeszających członków organizacji i stowarzyszeń zajmujących się ochroną awifauny, publikujących zdjęcia z wypraw ornitologicznych na portalach Internetowych (przyrodapolski.org, foto-ptaki.pl, fotoptaki.art.pl), a także osób uczestniczących w zorganizowanych wyprawach i piknikach oraz organizujących wyprawy we własnym zakresie.

Wyniki

W ankiecie wzięło udział 10 kobiet i 45 mężczyzn, co nie stanowi dużej grupy. Tak mała liczba respondentów wynika z trudności w uzyskaniu wywiadu ankietowego z obserwatorem ptaków. Największymi entuzjastami birdwatchingu są osoby młode w przedziale wiekowym 25-35 lat (52% respondentów), a następnie osoby w wieku 18-25 lat (16%). Żaden respondent nie zaznaczył wieku 65 lat, co może wynikać z ankietowania drogą Internetową. Najwięcej respondentów pochodzi z miast powyżej 500 tys. mieszkańców (31%), na drugim miejscu znajdują się mieszkańcy wsi (22%).

Średnia długość okresu zainteresowania ptakami, ich obserwacji oraz fotografowania różni się istotnie ($17,56 \pm 1,23 > 15,87 \pm 1,34 > 6,48 \pm 0,85$; Wald stat = 28,283, $p < 0,001$). Co więcej, okres zainteresowania ptakami jest tym dłuższy, im wyższy poziom wykształcenia, jakim legitymują się obserwatorzy (podstawowe – $11,00 \pm 2,45$, średnie – $14,00 \pm 2,97$,

niepełne wyższe – 15,00 ± 3,13, wyższe – 20,34 ± 1,55; Wald stat = 7,342, p = 0,06). Podobnie okres obserwacji jest tym dłuższy, im wyższy poziom wykształcenia (podstawowe – 7,00 ± 1,22, średnie – 11,00 ± 2,56, niepełne wyższe – 13,38 ± 3,27, wyższe 19,41 ± 1,75; Wald stat = 9,031, p = 0,029).

Respondenci najczęściej obserwują ptaki raz lub kilka razy w tygodniu (65%) oraz raz lub kilka razy w miesiącu (28%). Wyprawy na obserwację ptaków trwają najczęściej kilka godzin (95%), bardzo rzadko dzień do dwóch dni (5%). Dłuższych wyjazdów obserwatorzy nie podejmują. Obserwacje ptaków najczęściej są samotne (59%), względnie w małej grupie do pięciu osób (41%). Większość obserwatorów brało udział w zorganizowanej wyprawie w celu podpatrywania ptaków: cztery osoby tylko raz, a 27 osób – kilka razy. Spośród tych, którzy w takich wyprawach nie uczestniczyli, 15 osób chciałoby wziąć udział, a 9 nie ma takiego zamiaru. Wyprawy takie najczęściej organizowane są przez osoby prywatne (36,5%), znacznie rzadziej biuro podróży (9,5%).

Podczas wypraw, obserwatorzy ptaków posługują się wieloma rodzajami sprzętu: lornetkami (96%), aparatami fotograficznymi (93%), przewodnikami do oznaczania gatunków i inną literaturą (72%), lunetami (60%), specjalistycznymi strojami wraz z wysokimi butami (58%), mapami terenu (55%), dziennikami obserwacji (49%), teleobiektywami (36%), GPS i nawigacją (32%), dyktafonami (29%), kompasami (13%), kamerami (11%), innymi (telefonami komórkowymi z możliwością odtwarzania głosów ptaków, głośnikami do stymulacji głosowej, latarkami, rekorderami do nagrywania głosów w jakości Hi-Fi, lampami do obserwacji nocnych).

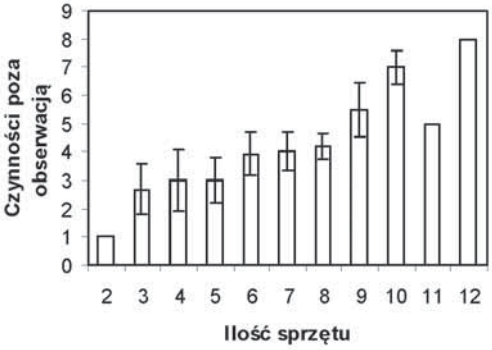

Ryc. 1. Średnia liczba dodatkowo wykonywanych czynności przy okazji obserwacji ptaków a liczba różnego sprzętu wykorzystywanego na wyprawach ornitologicznych
Fig. 1. Average number of additional actions performed while observing birds and the number of types of equipment used during ornithological expeditions

Przy okazji podpatrywania ptaków, obserwatorzy wykonują szereg czynności dodatkowych: fotografowanie (84%), liczenie ptaków (67%), dokarmianie (60%), monitoring (42%), nagrywanie głosów (33%), badania naukowe (29%), instalacja budek lęgowych (24%), filmowanie (22%), obrączkowanie (18%), opieka nad ptakami (18%), inne (odczyty obrączek, inwentaryzacja przyrodnicza, rysowanie i malowanie, zbiór piór, udział w akcjach np. mewy

i rybitwy na Śląsku, ptaki piaskowni). Liczba wykonywanych czynności dodatkowych jest tym większa, im wyższy jest poziom deklarowanej świadomość ekologicznej (niski – 2,75 ± 0,54, średni – 4,48 ± 0,35, wysoki – 5,00 ± 0,75; Wald stat = 7,694, p = 0,021), im więcej sprzętu używa obserwator (ryc. 1; Wald stat = 25,074, p = 0,005), im wyższy poziom wykształcenia obserwatora (2,40 ± 1,03 < 4,20 ± 0,49 < 3,00 ± 0,65; 4,56 ± 0,41; Wald stat = 28,283, p < 0,001) oraz im częściej obserwator ptaków jeździ na wyprawy ornitologiczne (1,60 ± 0,87 < 2,94 ± 0,37 < 5,03 ± 0,35; Wald stat 15,460, p < 0,001).

Zdjęcia zrobione podczas wyprawy wykorzystywane są do własnych potrzeb kolekcjonerskich (87%), publikacji w Internecie (60%), w konkursach fotograficznych (20%), publikacji w gazetach (11%), w artykułach (11%), do identyfikacji trudniejszych gatunków (2%), ułatwienia odczytywania obrączek (2%), dokumentacji dla POLRINGu (2%), dokumentacji (2%), rysowania i malowania ptaków (2%) oraz dokumentowania ciekawych obserwacji (2%).

Respondenci do obserwacji ptaków najbardziej preferują jeziora i teren otwarty, a najmniej góry i rzeki (ryc. 2, Wald stat 88,255, p < 0,001). Większość respondentów (60%) uważa, że obszary określane jako odpowiednie do obserwacji ptaków w Polsce nie są dobrze do tego przygotowane, ale i nie powinny być lepiej przygotowane. Tylko 16% twierdzi, że stan ten powinien ulec poprawie. Dobry stan przygotowania tych obszarów wskazało 24% respondentów.

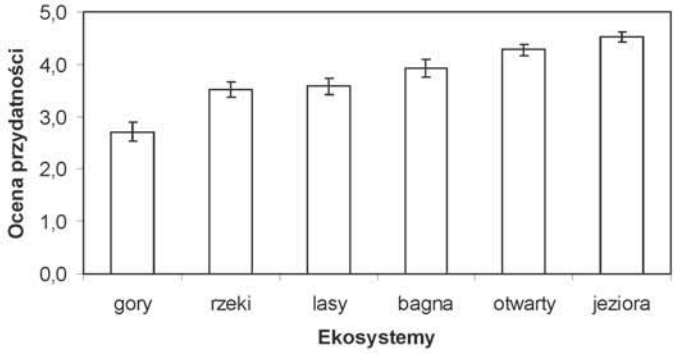

Ryc. 2. Preferencje uczestników birdwatchingu w stosunku do różnych wybieranych do obserwacji ptaków

Fig. 2. Preferences of birdwatching participants towards different ecosystems for observing birds

Dyskusja

Przedstawiona sylwetka uczestnika turystyki birdwatchingowej wskazuje wysoki poziom zaawansowania tego typu turystyki kwalifikowanej. W świetle pracy Anderwalda (2007) należy uznać, że większość ankietowanych osób dawno wyszła poza pierwszy czy drugi stopień wtajemniczenia, polegający np. na obserwacji i dokarmianiu ptaków występujących przy domu. Respondenci wyszukiwani byli na pół-profesjonalnych portalach, stąd

też często długi był deklarowany czas zainteresowania i obserwacji ptakami czy też ich fotografią. Czynności te, pojawiają się w takiej kolejności, a obserwację i fotografowanie dzieli okres kilku lat.

Uzyskane dane wskazują na stopniowy proces rozwoju zainteresowań respondentów ptakami. Średnie wartości opisujące odpowiedzi na pytania układają się w spójny sposób. Obserwacji ptaków sprzyja wyższy poziom wykształcenia, który wpływa na długość okresu zainteresowania ptakami oraz ich obserwacji. Dlatego im obserwator ptaków bardziej oddany jest temu hobby, tym więcej czasu na nie poświęca. Stąd też najwięcej wielokrotnych obserwacji ptaków dokonywanych jest nie w ciągu roku, czy miesiąca, ale w ciągu tygodnia. Obserwacje ptaków trwają najczęściej kilka godzin. Zdarza się, że odbywają się podczas wypraw zorganizowanych najczęściej przez prywatne osoby a nie biura turystyczne. Wskazuje to na słabą ofertę biur turystycznych dotyczącą najpopularniejszej przecież formy turystyki przyrodniczej. Prowadzanie takiej turystyki opłaca się osobom prywatnym a nie biurom

Wraz ze wzrostem poziomu profesjonalizmu uczestnika birdwatchingu, wzrasta liczba wykorzystywanego sprzętu oraz liczba wykonywanych dodatkowych czynności. Wydaje się, że nie ma lepszego dowodu na pozytywny rozwój profesjonalizmu takiej osoby, bowiem uczestnik stopniowo przechodzi od biernego podpatrywania ptaków do aktywnego polegającego na ich liczeniu, monitorowaniu, badaniu, fotografowaniu itp. Również sposób wykorzystywania zdjęć, pomimo że najczęściej do własnych celów, nierzadko wskazuje na ich profesjonalne wykorzystanie (konkursy, publikacje, artykuły itp.).

Większość respondentów nie chce wprowadzania większych zmian w infrastrukturze turystycznej, co wynika z ich profesjonalnego podejścia do birdwatchingu. Na pytanie dotyczące zagospodarowania terenu, większość nie widzi ku temu potrzeby. Zapewne lepsze wyniki można uzyskać z skonstruowanej przez siebie niewielkiej czatowni, niż z dużego schronu odwiedzanego również przez masowe wycieczki osób często ledwo zainteresowanych tematyką.

Można zadać pytanie, gdzie umiejscawiać obszary obserwacji ptaków? Obserwatorzy preferują do obserwacji ptaków jeziora i teren otwarty, w mniejszym stopniu bagna i lasy, wskazując jako najmniej ciekawe góry i rzeki. Z kolei najczęściej odwiedzanym siedliskiem dla uprawiania birdwatchingu przez amerykańskich obserwatorów są lasy (odwiedza je w tym celu 73% obserwatorów), dopiero w dalszej kolejności jeziora i tereny nadrzeczne (69%), tereny zadrzewione i otwarte (62 i 61%), następnie bagna i mokradła (47%) a najmniejszym zainteresowaniem cieszą się tereny przekształcone przez człowieka (31%) oraz zajmujące ostatnie miejsce wybrzeże morskie (27%) (Boere i in. 2006). Informacje te mogą posłużyć jako „wyjściowe" do tworzenia oferty birdwatchingowej, zwłaszcza, że rynek tej turystyki szacowano na poziomie 3-10 tys. osób (Janeczko, Anderwald 2011), a dodać trzeba jeszcze turystów zagranicznych.

Wnioski

1. Uczestnik turystyki ornitologicznej pochodzi z dużego miasta lub ze wsi, legitymuje się wyższym wykształceniem i deklaruje wysoki poziom świadomości ekologicznej.
2. Obserwator ptaków prawie równocześnie z zainteresowaniem ptakami zaczyna je obserwować, a dopiero po kilku latach fotografować. Wyżej wykształceni obserwatorzy przy-

rody interesują się ptakami i obserwują je dłużej niż osoby deklarujące niższy poziom wykształcenia,

3. Najczęściej obserwatorzy ptaków wyprawiają się na ich obserwacje raz lub kilka razy w tygodniu, a wypady takie trwają najczęściej do kilku godzin. Większość ankietowanych brała udział w zorganizowanej wyprawie birdwatchingowej przynajmniej raz.
4. Najwięcej obserwatorów operuje na terenie całego kraju, nie ograniczając obserwacji do miejsca zamieszkania. Według respondentów najmniej przydatne do obserwacji ptaków są góry, a najbardziej – teren otwarty i jeziora
5. Podczas obserwacji ptaków turyści ornitolodzy wykorzystują co najmniej 12 różnych rodzajów sprzętu i wykonują co najmniej 16 innych niż obserwacja czynności. Średnia liczba dodatkowych czynności wzrasta wraz z poziomem wykształcenia obserwatora, jego poziomem świadomości ekologicznej, liczbą wykorzystywanego sprzętu oraz częstością wyjazdów w teren.
6. Zdjęcia ptaków są wykonywane najczęściej dla własnych potrzeb kolekcjonerskich lub publikacji w Internecie.
7. Najbardziej przydatne do obserwacji ptaków są wieże, czatownie i schrony. Pozostałe elementy infrastruktury nie są uczestnikom potrzebne, zaś same obszary obserwacji ptaków nie powinny być zagospodarowywane.

Literatura

Anderwald D. 2007. Turystyka ornitologiczna – co to takiego? W: Wnuk Z., Ziaja M. (red.). Turystyka w obszarach Natura 2000. Wyd. Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów.

Boere G. C., Galbraith C. A., Stroud D. A. 2006. Waterbirds around the world. The Stationery Office, Edinburgh, UK.

Janeczko E., Anderwald D. 2011. Birdwatching jako nowa forma turystyki na obszarach leśnych i przyrodniczo cennych w Polsce. Stud. i Mat. CEPL, Rogów, 27: 307-314.

Jorgensen J. G., Brown M. B., Dinan L. R. 2015. Evaluating birding tourism markets in Nebraska. Nongame Bird Program of the Nebraska Game and Parks Commission, Lincoln, NE.

Kerlinger P. 1993. Birding Economics and Bioder Demographics Studies Conservation Tools. W: Finch D. M.; Stangel P. W. (red.). Status and management of neotropical migratory birds: September 21-25, 1992, Estes Park, Colorado. Gen. Tech. Rep. RM-229. Fort Collins, Colo.: Rocky Mountain Forest and Range Experiment Station, U.S. Dept. of Agriculture, Forest Service. 32-38

Measells, M. K., S.C. Grado. 2010. Economic impacts of two Mississippi birding festivals, 2006-2008. W: Gan J., Grado S. C., Munn I. A. (red.). Chapter 20. In Global Change and Forestry: Economic and Policy Impacts and Responses. Nova Science Publishers, Inc., Hauppauge, New York.

Jarosław Skłodowski, Aleksandra Jurkowska
Wydział Leśny, SGGW w Warszawie
jarek.sklodowski@wl.sggw.pl